

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות ותרנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנת השלושים

מגבים (חש"א)

כ"ט י"ז - כ'.

א. י"ח: והיה בשמעו את דברי האלה הזאת

והתברך בלבבו לאמור: שלום יהיה לי

רש"י ד"ה והתברך בלבבו: לשון ברכה. יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו, לומר: לא יבואוני קללות הללו, אך שלום יהיה לי.

ד"ה והתברך: בנדיר"א שוי"א בלעז כמו "והתגלח" "והתפלל"

(1) מה ראה רש"י לפרש ד"ה הזה פעמיים?

(2) מה ראה רש"י צורך לפרש "והתברך" - לשון ברכה?, והלא דבר ידוע הוא ומה בא להשמיענו?

ושים לב: רש"י נוהג לפרש מלה קשה או צורה נדירה עם הופעתה הראשונה, והלא כבר מצינו התפעל של שרש ב.ר.ך.

בבראשית כ"ג י"ח: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ

" כ"ו ד': והתברכו בזרעך כל גויי הארץ

ומה ראה לפרש צורה זו כאן?

וע' תרגום אונקלוס:

בראשית שם שם: ויתברכוך בדיל בנך כל עממי ארעא

ובמקומנו פסוק י"ח: ויחשב בלבה למימר שלמא יהא לי...

(3) ר' וולף היידנהיים: הבנת המקרא לדברי רש"י אלה:

פרשתיו לעיל פרק כ"ח ס' ד"ה והתמכרתם, ושם אמר:

... ועיקר הוראת התפעל על ציור ענין מה אשר בנפש,

יהיה כן חוץ לנפש או לא יהיה כן.

דוגמת "והתברך בלבבו" כ"ט י"ח.

מה הדמיון שבין התפעל של "והתמכרתם" לבין התפעל של "והתברך"?

(4) מה ראה רש"י להוסיף על דברי הכתוב את המלים: "לא יבואוני קללות הללו אך בשרירות לבי אלך" - מה תיקן בזה?

ב. כי בשרירות לבי אלך.

רש"י ד"ה בשרירות לבי אלך: במראית לבי, כמו (במדבר כ"ה י"ז)

"אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב",

כלומר: - מה שלבי רואה לעשות.

לשם מה מוסיף רש"י את דבריו: כלומר... "והלא את "שרירות לבי"

כבר הסביר עד למלים אלה?

ג. ראב"ע ד"ה למען ספות

אמר ר' יהודה הלוי נ"ע: לשון כריתתה כמו (בר' י"ח כ"ג) "האף תספה"

כלומר, שיחשוב המתברך לבטל דברי הצדיק שהוא כנוי במלת רוח עם דבר

הצמאה, וכנה הצדיק ב"רוה" כמו (ירמיהו י"ז) "כעץ שתול על מים" והרשע

ב"צמאה", כמו (ירמיהו שם) "כערער בערבה".

ויחשוב כי גם ברכתו בלבו תפסיק הקללה. ויפה פרש - לולא שמלת "רוה"

תאר השם, והיה ראוי להיות: רווי את הצמא.

ויאמר ר' יונה המדקדק (= ר' יונה אבן ג'נאח), כי טעמו בעבור שיראה

שיכלה התם על הרשע, על כן יחשוב בלבו רע, ואין זה נכון בעבור

"שלום יהיה לי".

ולפי דעתי, שמלת "ספות" לשון תוספת, כמו (ישעיה ל' א') "ספות

חטאת", והטעם "שלום יהיה לי", אע"פ שאלך בשרירות לבי, כי בצדקת

הצדיקים אחיה, כי הם רבים, ואני יחיד חוטא, על כן כתוב אחריו "לא

יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן אף ה'... והטעם - מיד יכרת.

גם זה הפסוק לעד על פרושי במלת (במדבר ט"ו כ"ח) "ונסלח לו".
והנה "ספות", כי הרוה תוסיף על הצמאה, ומשל הצדיק ברוה כטעם (תהלים א')
"כעץ שתול על פלגי מים" והרשע בצמאה כטעם כערער בערבה, והעד שכחוב
בתחילה (י"ו) "שרש פורה ראש ולענה" והוא במקום צמא.

רשב"ם

ד"ה : למען ספות הרוה :

המזיד שמתוך שובע הוא חוטא.

" הצמאה :

לתאבון, שאינו רשע כעושה להכעיס מתוך שובע.

(1) מה המשותף לשלשת הפירושים המובאים בראב"ע (פירוש ר' יהודה הלוי,
פירוש ר' יונה המדקדק ופירוש הראב"ע עצמו) בניגוד לפירוש הרשב"ם?

אא (2) מהי בקורת הראב"ע על דעת ר' יונה?

א (3) האם לפי פרושי אלה (כולם או אחדים) המלים "למען ספות" הן המשך מחשבותיו
של המתברך בלבו, או הן תגובת הכתוב למחשבותיו?

א (4) באלו משתי הוראות של "ספות" המוזכרים בראב"ע מפרש הרשב"ם את פסוקנו?

ד. שלום יהיה לי כל בשרירות לבי אלך.

ר' יצחק עראמה : עקדת יצחק פ' נצבים :

שמתחכם בעצמו לומר: "אחר שהאלוהות האלה לא ירעו ולא ישחיתו אלא אצל
המורים בתורה ובלתי שומרים אותה; הנה אם כן "שלום יהיה לי" ולא אירא
מהם, כי בשרירות לבי אלך לכפור בתורה מעיקרה, והכופר בכל פסור. מה
תאמר, כי ישיגוני הרעות בטלש השגחת משמרתו ממעלי, הנה בתוך עמי אנכי
יושב ובפיקוד עליהם בטוב השגחתו והסתירם תחת כנפיו, בקבלם את הטוב מאת
האלוהים, גם לי גם להם יהיה".

והוא מה שיראה באומרו "למען ספות הרוה את הצמאה". והוא משל נמרץ לפי
הכונה: כי האדם שיש לו שתי שדות סמוכות זו לזו, האחת צמאה, צריכה
תמיד למים, והאחת ריה בלתי צריכה להם, כי בידוע כי בהשקותו הצמאה
הוכרח להשקות הרוה, אף על פי שלא יכון או שלא ירצה להשקותה. וכן חשב
זה הסופר, שאע"פ שלא יכון להשקותם משפע ברכותיו או שלא ירצה בו, הנה
יקבל הטוב וההצלה בתוך הכלל.

ויהיה מאמר "שלום יהיה לי" משמש לשני הענינים: (1) להוצאת עצמו מכלל
הנכנסים בבכרית האלה ו(2) להנצלו מטעם היותו מחובר להם.

הכתב והקבלה ד"ה בשרירות לבי אלך

אחר שדבר מעון חמור של ע"ז, במה שאמר: "אשר לבבו פונה היום" סמך
לו ענין רע ומר, ואמר: "פן יש בכם שרש פורה רש ולענה" והוא איש אשר
מקורו משחת בפנות שהן עקריות בתורתנו והוא שכשישמע דברי האלה הזאת,
כל דקדוקי הברית ופרטי המצוות, קצתם מבוארים בטעמים, קצתם אין לשכל
מבוא בהם, ויאמר: באמת הרבה מצוות יש ואני נבון בהם, ואני בענינים במלחמה
תמידית, פעם אחת עורר לקיומם ופעם אחדל, מפני שהם דברים שאין השכל
מחייבם ואין ביכולתי להשיגם, לכן לא אלך אלא במה שמחשב לבי ושכלי
ומה שדעתי גוזרת, ובזה יהיה שלום לי מבלי שום התנגדות פנימית, כי בהיותי
הולך אחר הדברים הנכונים בטעמים, שבעה לה נפשי ומשתעשעת בהם, מה
שאין כן בדברים הנעלמים ובלתי גלויים אל השכל".

ומילת "לב" הונח על הדעת והשכל והבינה.

(1) מה ההבדל בין שניהם בפירוש המושג "שלום"?

א (2) מה הוא מהלך מחשבתו של האיש אשר לבבו פונה היום מעם ה' וכמה הוא שם
בסחורו - לדעת כל אחד מן הפרושים.

א (3) האם מסכימים שני המפרשים הנ"ל בפרוש המלה "כי" זה עם זה ועם פרושו של
ראב"ע?

א (4) איזה משני הפרושים נראה יותר בשים לב להקשר?

(5) מהי חולשת בעל הכתב והקבלה בהסבר הפסיכולוגי הניתן בדבריו?